

Maria-Mercè Marçal

El senyal de la pèrdua. Escrits inèdits dels últims anys. Dietari – Cartes a Jean-Paul Goujon.

Pòrtic de Pere Gimferrer

Barcelona, Empúries, 2014

Aquest llibre factici i pòstum de Maria-Mercè Marçal, publicat setze anys després de la seva mort, revela el món íntim de l'escriptora durant un període breu de temps: els dos darrers anys de la seva vida (1996-98). Està format per dos grans blocs (més un apèndix que acull l'entrevista a Maria-Mercè Marçal que Jordi Muñoz publicava a *Illacrua* el febrer de 1997): d'una banda, un dietari que arrenca l'1 d'agost de 1996 amb les reflexions immediatament posteriors a la descoberta de la malaltia i que s'atronca pocs mesos abans de la mort; i, de l'altra, un epistolari mantingut, en aquest cas des del gener de 1996 fins al juliol de 1998, amb el professor universitari i biògraf de Renée Vivien Jean-Paul Goujon. No hem de pensar, però, que aquests dos blocs independents actuen amb una desconexió mútua, ans al contrari: una lectura (difícil, a vegades, per la manca de datació de les entrades al dietari) que intercali les cartes amb la prosa íntima en funció de la data aconsegueix d'establir un diàleg entre la conversa epistolar i la reflexió vital. Ja ho adverteix al lector Pere Gimferrer en el cant funerari inicial ("Nènia"): "Si toques aquests fulls de flama intacta, / esdevindran la veu d'un sol poema" (p. 18).

El senyal de la pèrdua és, d'entrada, un vers de Maria-Mercè Marçal que dóna títol al recull: "El senyal de la pèrdua / desmentint la mort" (p. 29). No em sé estar de pensar, de retruc i per una semblança quiàsmica, en el poema de Joan Margarit que encapçala i també dóna nom al seu penúltim poemari: "Es perd el senyal" (Proa, 2012). Margarit escriu: "Sents el convenciment que estàs vivint / uns anys sense esperances que ja són / els més feliços de la teva vida". (I hi penso perquè sembla que s'estableixi un diàleg, breu però correspost, entre els dos poetes.) Marçal rebateja: "les perspectives de felicitat que ja són felicitat –el futur desitjat compartit fet present" (p. 23). Més enllà, tanmateix, d'aquesta conversa inconscient, n'hi ha una altra que es fa més evident i pren cos en el llibre: la que s'estableix entre la poeta i Jean-Paul Goujon. És, com li confia Marçal, un "valuós intercanvi amical" (p. 107), farcit de reflexions sobre la literatura, especialment sobre l'acte

de creació poètica: "els poemes són per a mi [...] com una altra memòria paral·lela [...] que manté lligams molt complexos amb el record, en el seu sentit estricte" (p. 127). "D'altra banda, des de fa uns mesos només escric cartes, i necessito escriure" (p. 92), confessa la poeta. La carta, i d'això n'eren els dos ben conscients, no es dóna per encàrrec, sinó que, com recorda Marina Cvetaeva, és "una forma de comunicació fuera de este mundo, menos perfecta que el sueño, pero sujeta a las mismas leyes" (M. Tsvietáieva, B. Pasternak, R. M. Rilke, *Cartas del verano de 1926*, edició i introducció de K. Azadovski, E. Pasternak i E. Pasternak, minúscula, 2012, p. 40, n. 51). És així que s'estableix un diàleg, en francès (i és gràcies a la traducció d'Heura Marçal que es pot llegir en català), que ateny aspectes ben diversos: la literatura, l'escriptura, la poesia, el feminisme i, en les últimes missives, també la mort.

Precisament, si hi ha un tret compartit pel dietari i per les cartes –a banda de les reflexions d'aspecte més literari–, si hi ha la "veu d'un sol poema" que reclama Gimferrer, aquesta última narra sens dubte (amb una potència emotiva que ho fa possible) la inefabilitat de la mort, aquella gran *Desconeguda*. "Només sé veure la mort com el punt final d'un relat –i no hi ha relat sense punt final–." (p. 27). Maria-Mercè Marçal estableix ara una altra conversa, en aquest cas "sense resposta al món (?)" (p. 58): escriu al dietari pensaments sobre la vida –i per tant sobre la mort– perquè "escriure, expressar, també és fer la vida" (p. 61). Ja ho deia Enric Cassany el 2007: "Les paraules no són només reflex de la vida, sinó un acte de la vida" ("De dietaris i d'un dietari", *Els Marges*, núm. 82, 2007, p. 51).

Dins del gènere de la literatura del jo, cada vegada amb més crèdit i consegüentment més estudiat, el diari o dietari pren una significació específica. Es tracta de l'exercici d'escriure el dia a dia, la quotidianitat, gairebé com si d'una obligació es tractés: "Decideixo iniciar un dietari. En part per donar-me una disciplina en l'escriptura" (p. 21), "Una certa disciplina, en fi, un món que contraresti el món d'ells –dels metges, de les proves, dels resultats, dels diagnòstics amb pretensió de veredictes" (p. 61). Amb tot, és evident que aquest exercici és sovint fragmentari i desestructurat: la prova n'és el mateix dietari de Maria-Mercè Marçal. És, però, la inorganicitat un tret essencial d'aquesta literatura memorialística. El que interessa no és la construcció com-

pleta i ordenada, sinó la reflexió sobre “el caos de la vida” (com explica Guillem Simó a *En aquesta part del món (Dietaris, 1974-2003)*, El Gall Editor, 2005, p. 64), és a dir, el fluir de la conversa amb i per a si mateix.

El senyal de la pèrdua és, a la vegada, un llibre intimista, quotidià, que explora l'escriptura del privat, però que no oblida l'intercanvi crític de les impressions literàries ni la cavil·lació sobre el procés creatiu. No és només una recopilació de material paratextual

o paraliterari, sinó que construeix, malgrat la manca d'unitat formal, un discurs poètic únic i contundent (que sedueix des de la primera pàgina) sobre qüestions transcendentals per a la poeta ivarsenca en els dos últims anys de vida: la literatura, especialment la poesia, i, malauradament i massa aviat, la mort. No puc, doncs, més que recomanar amb fermesa al lector que s'endinsi en aquestes pàgines i que ho faci amb la predisposició no de trobar, sinó de ser trobat.

Anna LLOVERA JUNCÀ
Universitat de Lleida